

Motion till riksdagen 2025/26:4215

av **Niels Paarup-Petersen m.fl. (C)**

med anledning av prop. 2025/26:292 Skärpta villkor för friskolesektorn

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagändringarna utvärderas 2029 i syfte att säkerställa att lagförslagen inte bidrar till oligopolbildning och utslagning av små aktörer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att idéburna skolor, som per definition inte är vinstutdelande, ska undantas från kravet på särredovisning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolpengen görs om i syfte att premiera ansvarstagande, begränsa överkompensation och stoppa vinster på felaktiga grunder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det införs ett gemensamt skolval och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Centerpartiet har, och kommer även fortsättningsvis, försvara valfriheten inom skolan. För oss är det viktigt att både elever, föräldrar och skolpersonal har rätt att välja sin skola och arbetsplats. För att valfriheten ska fungera i praktiken är det viktigt att oseriösa aktörer rensas bort, men också att det inte tillkommer regelverk som i onödan

slår undan benen på aktörer som sköter sig och bidrar till att skolan blir bättre. Under mandatperioden har det funnits tydliga tendenser från regeringspartierna att helt frångå denna logik. Det har synts genom att man motsatt sig förslag som skulle skapa mer rättvisa spelregler inom skolan, men också genom att man infört krav som riskerar drabba små välfungerande skolor negativt både ekonomiskt och organisatoriskt. Exempel på det sistnämnda framkommer tydligt i delar av denna proposition.

Centerpartiet har länge efterfrågat en reglering av friskolornas vinster. Vinster får aldrig gå ut över undervisningens kvalitet och skolan får aldrig vara en arena för oseriösa aktörer att göra snabba pengar. Det har tyvärr tillåtits alldeles för länge. Den oreglerade "marknaden" har lockat oseriösa aktörer till skolan och skapat ett system där ekonomisk vinning ibland prioriterats framför elevernas bästa. Detta har inte minst drabbat elever och lärare negativt genom nedskärningar i undervisning, anställning av obehörig personal och en urholkning av skolans kompensatoriska uppdrag. Flera oseriösa aktörer har använt skolan för att tjäna snabba pengar och sedan lagt ner så fort lönsamheten har sinat.

I grunden välkomnar vi regeringens proposition om skärpta villkor för friskolesektorn. Vinstbegränsningar vid kvalitetsbrister, vid uppköp av skolor och vid nyetablering är mycket rimligt för att hindra oseriösa aktörer från att göra snabba vinster i skolan och för att reglera bort de allra värsta avarterna inom friskolesektorn. Sett till remissvaren är det även något som efterfrågas av både offentliga och privata aktörer som vill se långsiktighet och seriositet eftersom detta också drabbar de aktörer som har ett seriöst kvalitetsarbete inom skolan. Vi ser även mycket positivt på att regeringen äntligen valt att lyssna på Centerpartiet och föreslår ett system med sanktionsavgifter. Därför kommer vi rösta för propositionen.

Vi anser däremot att förslagen är långt ifrån tillräckliga. Förslagen innebär i grunden att vinsterna enbart försenas och kan tas ut vid ett senare tillfälle även för den aktör som inte sköter sig. Som flera remissinstanser påpekat, bland annat Sveriges Lärare, är detta ett steg i rätt riktning men det löser inte det grundläggande problemet med oseriösa aktörer i skolan. Då Skolinspektionen har begränsade resurser och, som Riksrevisionen visat, sällan upptäcker kvalitetsneddragningar i tid och i tillräckligt stor utsträckning, finns det också en uppenbar risk att förslaget om vinstbegränsning vid kvalitetsbrister blir verkningslöst. Regeringen behöver, likt Centerpartiet gjort i våra budgetmotioner, öka resurserna till Skolinspektionen för att säkerställa att myndigheten kan utföra sitt uppdrag.

Därtill kommer grundproblemen att bestå så länge oseriösa aktörer kan välja sina elever och tjäna pengar på att göra neddragningar i verksamheten. Därför anser vi att det är oerhört viktigt att en ny skolpengsmodell och ett gemensamt skolval kommer på plats. Utan dessa kommer friskolesektorn fortsatt vara en arena för snabba och enkla vinster för oseriösa aktörer. Det skadar både eleverna, lärarna och de seriösa huvudmännen.

En skolpengsmodell som premierar ansvarstagande, begränsar överkompensation och stoppar vinster på felaktiga grunder

De föreslagna lagändringarna måste kompletteras med en ny, rättvis skolpengsmodell för att få avsedd effekt. Centerpartiet vill se ett skolpengssystem som premierar ansvar och kvalitet. Skolor som tar ett större samhällsansvar genom att verka i socioekonomiskt utsatta områden eller i glesbygd ska få mer resurser per elev. Likaså ska de skolor som aktivt satsar på att anställa och behålla behöriga lärare premieras ekonomiskt. I tillägg vill vi också att skolpengen ska vara större för de första eleverna och trappar av i storlek desto fler elever skolan har.

Omvänt ska skolor som anställer en hög andel obehöriga lärare, drar ner på ändamålsenliga lokaler eller på annat sätt kompromissar med kvaliteten få en lägre ersättning. En sådan modell skapar tydliga ekonomiska incitament för alla huvudmän, kommunala som fristående, att prioritera ansvarstagande och hög kvalitet. Det skulle på ett mycket effektivt sätt rensa bort de aktörer vars främsta intresse är vinstmaximering snarare än utbildning. Utan en reformerad skolpeng riskerar regeringens förslag att bli verkningslösa, då oseriösa aktörer fortfarande ska kunna hitta kryphål för att minimera kostnader och maximera framtida utdelningar. Ett tydligt exempel på detta i sammanhanget är att ta ut vinster ur egna fastighetsbolag som äger skolornas lokaler. Sådana kryphål begränsas med vår skolpengsmodell.

Ett gemensamt skolval

Utän ett fungerande, rättvist och transparent skolvalssystem har vi inte valfrihet på riktigt. Dagens system, där kötid fortfarande är en tillåten urvalsgrund, gör det möjligt för skolor att i praktiken välja sina elever och skapar gräddfiler för de föräldrar som har kunskap och resurser att ställa sina barn i kö från födseln. Detta missgynnar nyanlända familjer, familjer som flyttar till en ny kommun och de som saknar information om systemet. Det bidrar till och förstärker segregationen.

Centerpartiet vill därför avskaffa kösystemet helt och införa ett obligatoriskt och gemensamt skolval för alla grundskolor, oavsett huvudman. Detta ska hanteras på kommunal nivå i ett samlat system med en tydlig ansökningsperiod. Information om skolornas kvalitet, lärartäthet och resultat ska vara lättillgänglig och jämförbar. Ett sådant system säkerställer att alla elever och föräldrar kan göra ett informerat val på lika villkor. Det tar bort möjligheten för skolor att selektera elever och tvingar dem att konkurrera med kvalitet, inte med kötid. Det är med andra ord helt avgörande för ett reglerat friskolesystem och för att förslagen i denna proposition ska bli verkningsfulla.

Undvika oligopolbildning

De skärpta kraven i propositionen medför en ökad administrativ börda. Det finns en stor risk att stora och små aktörer påverkas olika av regeringens förslag. Större aktörer och koncerner med större administrativa resurser, juridisk kompetens och stordriftsfördelar kommer sannolikt att klara av dessa lagändringar bättre än små, idéburna eller lokalt förankrade aktörer. Flera remissinstanser, däribland Svenskt Näringsliv och företrädare för mindre friskolor, har varnat för att detta kan leda till en utslagning av mindre huvudmän.

Resultatet skulle kunna bli en oligopolbildning där ett fåtal stora koncerner dominerar friskolemarknaden. Det vore förödande ur ett valfrihetsperspektiv och skulle motverka den mångfald av pedagogiska inriktningar som friskolereformen ursprungligen syftade till. För att säkerställa att lagändringarna inte får oönskade konkurrenshämmande effekter anser vi att de måste följas upp noggrant. Vi föreslår därför att en utvärdering av lagens konsekvenser för marknadsstrukturen och för små aktörers fortlevnad genomförs två år efter att den trätt i kraft, det vill säga under 2029.

Undanta idéburna skolor från särredovisningskravet

Regeringens förslag om ett generellt särredovisningskrav för alla huvudmän som driver mer än en enhet är ett exempel på symbolpolitik som skapar onödig administration utan att träffa det verkliga problemet. Idéburna skolor är, per definition, inte vinstdrivande och drivs oftast av stiftelser eller föreningar vars syfte är att återinvestera eventuella överskott i verksamheten. De har sällan de komplexa koncernstrukturer som kravet på särredovisning är avsett att granska.

Som flera remissinstanser påpekar finns det därför inte samma behov av särredovisning för dessa aktörer. För dem medför kravet i stället enbart en ökad administrativ börda

och kostnader som måste tas från den pedagogiska verksamheten. Detta kan få allvarliga konsekvenser, inte minst genom att små idéburna skolor tvingas lägga ner. Detta hade varit förödande, särskilt för landsbygden där dessa skolor ofta är ryggraden i lokalsamhället och utgör det enda alternativet till en kommunal skola. Att tvinga på dem en byråkrati som är designad för stora, vinstdrivande koncerner är kontraproduktivt och riskerar att slå ut välfungerande och uppskattade verksamheter. Idéburna skolor bör därför undantas från kravet på särredovisning.

Niels Paarup-Petersen (C)

Anders Ådahl (C)

Anna Lasses (C)

Madeleine Atlas (C)